

Lars Östman i RÆSON:

Frankrig og forstædernes ret

”*Banlieu* er det franske ord for forstad. Ordret oversat betyder det ’et forbandet sted’, eller ’et bandlyst sted’. Forstaden kan betragtes som en permanent undtagelsestilstand, hvor retten har trukket sig tilbage.” Det skriver Lars Östman i en artikel om situationen efter optøjerne i efteråret. Hvilke konsekvenser har de haft? Ingen. For: ”Forbindelsen mellem folket og dets repræsentanter er for længst forsvundet i Frankrig, og i forstaden har den aldrig eksisteret. De valgte repræsentanter mere hinanden end folket. De er mere udtryk for de overklasseskoler og eliteuniversiteter, de alle har gået på, hvorfra alle kender hinanden, hvilket i øvrigt forklarer, hvorfor nytænkning i fransk politik så vanskeligt lader sig indfinde.”

af Lars Östman

Sidste efterår blev først Paris og efterfølgende store dele af Frankrig erklæret i undtagelsestilstand for at sikre ro og orden i gaderne. Man ville, som indenrigsminister Sarkozy formulerede det, sikre ”*Republikkens ret* - i stedet for *forstadens ret*”. Det seneste år har man i Frankrig således kunnet observere både ”det politiske” som ”undtagelsestilstand” - og altså ”forstaden” i undtagelsestilstand. Og det er just problemet om forstaden, der for tiden udgør Frankrigs største indenrigspolitiske udfordring. Sarkozys bemærkning er således symptomatisk for den politiske krise, Frankrig i lang tid har befundet sig i.¹

Den korte vej til undtagelsestilstanden

Ser man nærmere på begrebet om undtagelsestilstanden og dets udvikling i fransk politisk historie er én ting helt tydelig: fra dens første formulering af 8. juli 1790 til i dag, er der sket en større og større reduktion af de instanser, der har magt og ret til at erklære en sådan tilstand. Fra ”borgerskabets revolution”, der placerede

denne udøvende beføjelse i parlamentet, er det i dag – takket være De Gaulle – i princippet kun præsidenten, der kan erklære undtagelsestilstand hvor og når som helst - i hvert fald under de nuværende omstændigheder. Nærmere bestemt reguleres undtagelsestilstanden i dag efter den franske grundlovs § 16. Det var De Gaulle selv, der sørgede for at få den godkendt - for at beskytte Frankrigs interesser under den algierske opstand i april 1961. Og det tør nok antydes, at den præsidentielle magt hermed blev styrket. Der skal ikke meget til at erklære en sådan tilstand i Frankrig. Således læser man i §16, at en undtagelsestilstand kan erklæres i tilfælde af ’alvorlig og umiddelbar trussel af republikkens institutioner, dens uafhængighed, nationens territoriale integritet og internationale forpligtelser’, eller ’når udøvelsen af den forfatningsmæssige og folkelige magt er afbrudt’.

Problemet er åbenlyst. Denne beskrivelse kendetegner ikke alene et folkeretsligt problem *qua* lov, da dens grænser stort set ikke eksisterer og derfor må anskues både som en underminering af fundamentale borgerrettigheder og som et brud på århundreders europæisk retstænkning. Det kendetegner også den franske politiske situation siden Anden Verdenskrig. Med De Gaulle begynder Frankrig derfor sin kurs henimod totalt politisk forfald.

Det svage Frankrig

Men dagens Frankrig er et land, der er meget anderledes end De Gaulles. Dengang gik det godt

¹ Det var i sine to bøger fra hhv. 1921 og 1922, *Die Diktatur* og *Politische Theologie*, at den tyske retstænkter Carl Schmitt formulerede sin mest radikale tese om det politisk væsen, som undtagelsestilstanden.

for den store nation. Den var bannerfører i projektet om den europæiske union og økonomien var stærk. Fransk var de lærdes sprog, var *verdens* sprog og filosofien og videnskaben blev skrevet på fransk. I dag har Frankrig med sit "nej" til EU-forfatningen sat en stopper for det projekt, det selv var med til at formulere og sætte i gang. Landets gæld er ca. 2000 mia. EURO. Der tales kun fransk i Frankrig - i de parisiske forstæder tales der reelt kun noget, der minder om fransk. Et fransk, der er lært på gaden snarere end i skolen. Naturligvis tales fransk også i de gamle kolonier, hvor Frankrig stadig ønsker at spille en positiv rolle. Men Frankrig har aldrig anerkendt dem som egentlige lande med selvstændige politiske mål og ambitioner. De er ikke *lande*, men *kolonier* og derfor aldrig andet end leverandører af råstoffer. Dette råstof har med tiden ændret sig og udgøres i dag af mennesker: billig arbejdskraft - 'levende værktøjer', som Aristoteles definerede slaven for mere end 2000 år siden. Kolonien og Frankrig kan slet ikke sammenlignes. Og filosofien, videnskaben og den store franske tænkning? Den forsøger mest af alt at komme af med sin arv: socialismen og De Gaulle. Dette er ingen nem opgave. Mest af alt er den franske politiske videnskab og filosofi præget af samme håbløshed, i bedste tilfælde naivitet, overfor Frankrig og dets fremtid, som tilsvarende præger den politiske virkelighed. Forsøgene på at redde resterne, at genoplive den engang så kritiske tænkning, kommer alt for sent og er fåtallige.

CPE-loven er det første reelle forsøg i meget, meget lang tid på at løse ét af forstadens mange problemer. Men frihed, lighed og broderskab når - heller ikke denne gang - uden for Paris.

Ingen debat

Hvad skete der så efter proklamationen af undtagelsestilstand, der markerede den største indenrigspolitiske krise i Frankrig siden Anden Verdenskrig? Kampklædte betjente blev sat ind og oprørerne blev spulet eller gasset væk - en teknik, man senere brugte under student oprøret i

foråret, der gik imod CPE-loven. I korte træk ville denne lov have gjort det muligt for arbejdsgiveren at fyre unge mellem 18 og 25 år i deres første ansættelse - uden begrundelse. Rydningen af gaden skete dog denne gang uden at skræmte unge blev jaget ind i elgeneratorer. I øvrigt ville en sådan situation næppe heller opstå i kampen imod en generation af unge franskmænd, hvis højeste karriereønske - som en undersøgelse i foråret viste - er at blive statsansat funktionær med fuld pension. Denne drøm garanterer dem en 35-timers arbejdsuge og pension ved det 55. år med opretholdelsen af en stort set uforandret indtægt.

Forstadens håb for de mennesker, der er tvunget til at opholde sig dér, er af ganske anden karakter. De fleste kunne blot godt tænke sig at prøve at have et arbejde, om man så blev fyret dagen efter, eller ugen efter. Men deres postnummer fungerer nærmest som en strejkode, der på én gang fortæller, at personen er sort, lavt uddannet, har en kriminel baggrund og taler dårlig fransk. CPE-loven er det første reelle forsøg i meget, meget lang tid på at løse ét af forstadens mange problemer. Men frihed, lighed og broderskab når - heller ikke denne gang - uden for Paris.

CPE-loven og den stigende uro, man oplevede efter at de to unge mistede livet i generatorstationen, skal naturligvis ses i relation til hinanden. Men det er, efter min bedste overbevisning, langt fra en fyldestgørende forklaring. Volden, demonstrationerne og vreden var alt for stor dertil. Oprøret er kulminationen på, hvad der nu må betragtes som en hel politisk forsømt klasses nej. Som Benjamin Korn for nylig bemærkede i en artikel om Frankrigs nej til konstitutionen, kan man samstemmende hermed beskrive forstædernes oprør som *ét stort nej til Frankrig*. Et stort nej til frihed, lighed og broderskab.

Den efterfølgende debat om disse tilstande, om undtagelsestilstanden (og om de sociale omstændigheder i forstæderne, der førte til den) og om student oprøret var kortlivede. Disse politiske kriser har ikke ledt til nogen betragtelig debat i Frankrig og begivenhederne synes glemte.

I parlamentet sker der absolut heller ingenting. Her er premierminister Villepin involveret i den ene skandale efter den anden, senest i forbindelse med en tilsmudsning af indenrigsminister Sarkozy. Når de to vigtigste ministre ikke kan samarbejde, skyldes dette mindre deres fornægtelse af problemets eksistens, end det forhold, at de to er rivaler til det

kommende præsidentvalg til foråret 2007. Samarbejde er ikke en mulighed, fordi man kunne komme til at stille sin modstander i et bedre lys.

Ej heller for præsident Chiraq, der iøvrigt enevældigt (også her) udpeger sin premierminister, går det strygende. Journalisterne synes enige om, at det bedste i Chiraqs politiske karriere var hans post som landbrugsminister. Chiraqs præsidentperiode på 12 år viser desuden, at ingen i toppen af fransk politik reelt er interesseret i at forandre og reformere samfundet. Magten er konserveret og centraliseret i Frankrig. Ethvert forsøg på reformering, fx CPE, bliver mødt med den største modstand og dette af dem, der burde være bedst rustet til at se nødvendigheden af dette: veluddannede og studerende. Man har meget ret, når man hævder, at politikken i Frankrig derfor består af de to yderste fløje på den politiske scene: på den ene side en enormt elitær, konservativ og autoritær tradition og på den anden side en dybt funderet egalitarisme og solidaritetsfølelse.

Denne lagune er intet mindre end forskellen mellem regering og parlament, mellem de styrende og de styrede. I den realpolitiske kontekst er forskellen dén mellem by og forstad. Denne forskel burde være så minimal som muligt, men synes i Frankrig snarere bevidst opretholdt. Set i dette lys, kan man derfor betragte undtagelsestilstanden som inkarnationen af denne lagune mellem juraens to afgørende instanser. For Frankrig er undtagelsen blevet reglen.

Man kan derfor med rette spørge, hvilken rolle borgerne, som trods alt har givet politikerne deres mandat, spiller i alt dette. Men forbindelsen mellem folket og dets repræsentanter er for længst forsvundet i Frankrig og i forstaden har den aldrig eksisteret. De valgte repræsenterer mere hinanden end folket. De er mere udtryk for de overklaseskoler og eliteuniversiteter, de alle har gået på, hvorfra alle kender hinanden, hvilket i øvrigt forklarer, hvorfor nytænkning i fransk politik så vanskeligt lader sig indfinde.

Når de to vigtigste ministre ikke kan samarbejde, skyldes dette mindre deres fornægtelse af problemets eksistens, end det forhold, at de to er rivaler til det kommende præsidentvalg til foråret 2007.

Et forbandet sted

Banlieu er det franske ord for forstad. Ordret oversat betyder det 'et forbandet sted', eller 'et bandlyst sted'. Ordet er stort set ukendt på fransk indtil slutningen af 1800-tallet, hvor det bl.a. optræder i grammatikeren Godefroys 10-binds leksikon over det franske sprog, som han udarbejdede i perioden 1881-1902. Det har således samme charmerende konnotation som det engelske *suburb*, der, følgende samme ordrette oversættelse, betyder 'underbyen'. Den juridiske konnotation af begrebet finder, som så mange andre begreber fra retsvidenskaben, sin oprindelse i Romerretten og den efterfølgende Middelalderret, der på alle væsentlige punkter ligner sin forgænger. Hér betyder det et område, der er fritaget for ret, det er simpelthen rettens undtagelse.

Aymeri de Narbonne forklarer således i sin "Chanson de geste" fra 1100-tallet det latinske *bannir*, som en lensherres proklamation af en landsforvisning til et *bannum*. Ifølge Cicero er det et sted, man havner, efter man er blevet smidt ud af senatet eller byen (*exterminare* eller *ejicere*). Først med Gonnevilles bemærkning i 1505 om det frankisk afledte *bandit*, finder vi et begreb for *indbyggeren* i denne underby.

Landsforvisningen af en bandit er derfor egentlig en by-forvisning til en underby, et sted, der ikke er uden for retten og byen i teknisk, juridisk betydning, men som inkarnerer juraens og dens bys suspension - dens *undtagelse*. Det er et sådant juridisk *vacum*, Carl Schmitt i sine to bøger om undtagelsestilstanden fandt frem til, måtte kendetegne dette sted.² Således kan forstaden betragtes som en permanent undtagelsestilstand, hvor retten *per se* har trukket sig tilbage og kun refererer til sit udgangspunkt (nemlig sig selv, dvs. den egentlige by og den elite, der har etableret den). Schmitt selv identificerer hurtigt denne juridiske undtagelsestilstand med det religiøse mirakel og beskrivelsen af forstaden som mystisk, eller som havende *mana*-karakter, som en uren zone, synes at ligge i umiddelbar forlængelse heraf og rammer den franske politiske virkelighed ganske godt.

Begreber som *mystisk*, *mana* og lignende blev flittigt brugt af den europæiske antropologi og etnologi i deres videnskabelige undersøgelser af de såkaldte primitive kulturer, som bl.a.

² Jeg taler om *Die Diktatur* (1921) og *Politische Theologie* (1922).

Frankrig i kolonitiden besøgte og udforskede flittigt. Forstaden med sin overvejende afrikanske – til nød arabiske – befolkning udgør derfor, hvad man med rette kan kalde for en moderne fransk koloni: et mystisk, retssuspenderet og farligt sted. I den sammenhæng er det interessant, at disse begreber forekommer at være de bedste til at beskrive, hvad Schmitt i sin *Der Begriff des Politischen* (1932) definerer som selve det politiske.

Borgere eller ej?

Denne etymologi og tese om koloniens sammenfald med forstaden stiller den nuværende politiske situation i Frankrig i det allerklarest lys. Især den parisiske forstad har været i mediernes søgelys, men fænomenet om 'underbyen' er langt fra blot et problem for hovedstaden. Fra en arbejdsløshed, som på landsplan er ca. 10 %, er den i forstæderne visse steder på over 50%. Hvad gør man ved problemet i dette land, hvor man overalt ser monumenter, indgravninger og statuer med revolutionens slagord om frihed, lighed og broderskab? Som den tidligere rektor ved arkitektskolen i Paris, Paul Virilio, skriver i én af sine bøger, bygger man motorveje omkring byen, dvs. den *indre* by, den *egentlige* by, så den afgrænses i forhold til forstaden. Man opfører forstads-betonbyggeri, der kan få selv den mest optimistiske franskmænd at miste modet.

Forstaden som dette bandlyste sted er således et juridisk *reststed*; glimrende demonstreret i forstadsarkitekturen, der mest af alt ligner levn af de egentlige huse og den egentlige bys byggeaffald. I forstaden synes arkitekturen således befriet for sin videnskabs regler og normer.³ Forstaden er bygget med normens rest. Borgeren i dette retsarkitektoniske opholdssted er på samme måde uden for normen, uden for retten og politikken. Om end mange bor i forstaden, som derfor burde være en guldgrube for politiske landvindinger i et demokrati, ligger svaret på problemet om den politiske repræsentations manglende eksistens ligefor. Byens 'retsløse sted' indikerer en ligeså retsløs borger. Et sted, hvor det juridisk-politiske system ikke kan nå, hvor det er undtaget, kan heller ikke repræsenteres. Hermed

³ På denne måde demonstrerer det Schmitts tese om, at "undtagelsen" er det sigende om en regel, en norm og om en videnskab.

kan vi forstå hvorfor juraen og den politiske videnskab har så svært ved at indfange betydningen af undtagelsestilstanden: deres begreber kan ikke beskrive den.

Vi står altså over for den egentlige bedrift og faktiske resultat af 1789-revolutionen. Frihed, lighed og broderskab eksisterer ganske vist i Frankrig, men ikke i relation til andre borgere, som den efter sigende gjorde, og som man stadig tror på i Frankrig, men til den klasse man tilhører. Frankrig er et klassesamfund. Hvad værre er, måske er dét netop den korrekte forståelse af begrebet *borger*? Måske er ikke *alle* borgere i Frankrig? Hvis man med dette begreb betegner en retsbærer af fundamentale borgerrettigheder, såsom at have en politisk stemme, der har ret til at blive hørt, præsenterer svaret sig ikke umiddelbart.

De brændende bilers byer

Indenfor de sidste årtier er der imidlertid opstået yderligere et begreb til betegnelse af forstaden, der må forstås som et supplement til det gamle. Jeg taler om udtrykket *un quartier chaud*: et varmt kvarter. Med henblik på de brændende biler i forstaden, som dagligt oplyser nattehimlen i de ellers golde forstæder, synes det i den grad passende. De brændende biler i forstaden blev som bekendt kun et problem, i det øjeblik også *overklassens* biler blev brændt af og antallet af bilafbrændinger derfor oversteg det normale og accepterede antal.

Mere interessant er en anden tolkning, der hævder, at *un quartier chaud* betegner et område i visse dele af byen, hvor brandvæsenet ikke kommer, af frygt for at miste liv og lemmer - dette gælder også Paris. Mere foruroligende er det, at politiet følger samme strategi. Loven har trukket sig tilbage fra forstaden. Med dette *in mente*, kunne man passende stille spørgsmålet, hvornår Frankrig har tænkt sig at spille samme positive rolle i forstaden, som det mener, det bør spille i kolonien?

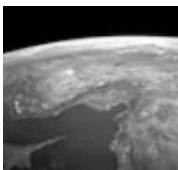
Derfor bør forstaden betragtes som et sted, der inkarnerer det mest presserende politiske problem i Frankrig p.t., på det realpolitiske plan, såvel som på det teoretiske: rettens undtagelse. Den franske filosof og samfundsforsker Michel Foucault blev engang spurgt, hvorfor han troede, at fængslet ikke virkede - det var jo tydeligt, at kriminaliteten blot fortsatte. Foucault svarede med

et spørgsmål: om det var muligt, at fængslet netop fungerede efter hensigten? At dets funktion netop ikke er at eliminere kriminaliteten, men at opretholde og indbygge den i byen, dvs. normen. Fængslet og kriminaliteten, byens anomali, udgør i dette lys en lige så substantiel del af byen som dens norm.

Vi må derfor spørge os selv, hvad fremtiden er for den franske politik, dvs. for Paris, som med (politisk) nødvendighed fortsætter at referere til sin egen anomali. Undtagelsen er blevet regelen i den nuværende politiske virkelighed, i den betydning, at referencen til anomalien og etableringen af forstaden som en konstant undtagelsestilstand finder sted, som var det en normal og almindelig politisk praksis og procedure. I en helt anden betydning end før, er Frankrig derfor atter paradigmatisk for Vesterlandets demokrati. Det mareridt, som Schmitt frygtede demokratiet ville ende i, leves fuldt ud i den engang så store nation. Problemet om undtagelsestilstanden, dens væsen og dens betydning, forsvinder netop ikke, fordi styreformen ændres, til gengæld skjules den bedre. Revolutionen ændrede intet i Frankrig. Schmitts teoretiske hovedproblematik fra 1920'erne, hvorfor det politiske har brug for anomalien og for undtagelsestilstanden, bliver i dag til spørgsmålet om forstaden.

Jeg hævder naturligvis ikke, at spørgsmålet om forstaden er det samme som det om fængslet. Men jeg mener, det er selve *ban-lieu*'ens mening, at være just det, den i dag er i Frankrig.

Problemet om
undtagelsestilstanden, dens væsen
og dens betydning, forsvinder
netop ikke, fordi styreformen
ændres, til gengæld skjules den
bedre. Revolutionen ændrede intet
i Frankrig.

Lars Östman (f. 1979) BA i
Filosofi og Religionshistorie fra
Københavns Universitet, 2004
Sokrates-Erasmus-stipendiat ved
Université Paris-Sorbonne IV med
henblik på Politisk Filosofi, 2005-
2006 p.t. specialestuderende som
kombineret studie- og forsknings-
stipendiat ved Università Iuav di Venezia, 2006-2007.